

RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHI VA UNING IQTISODIY SAMARADORLIGI

Xaydarova Dilduza Murtazayevna

Maxsus fan o'qituvchisi

Toshkent shahar Chilonzor tumani 2-son texnikumi

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli iqtisodiyotning mazmun-mohiyati, shakllanish bosqichlari va zamonaviy iqtisodiyotdagi o'rni yoritilgan. Raqamli texnologiyalarning ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, savdo, moliya va davlat boshqaruvi sohalariga joriy etilishi natijasida iqtisodiy samaradorlikni oshirish imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, raqamlashtirishning mehnat unumdorligi, xarajatlarni kamaytirish, yangi biznes modellarini shakllantirish, elektron tijoratni rivojlantirish va investitsion faollikni oshirishga ta'siri ko'rib chiqilgan. O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, raqamli texnologiyalar, raqamlashtirish, elektron tijorat, innovatsiya, sun'iy intellekt, raqamli xizmatlar, iqtisodiy samaradorlik, mehnat unumdorligi, elektron hukumat.

KIRISH: Bugungi globallashuv sharoitida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi iqtisodiy munosabatlarning mazmunini tubdan o'zgartirmoqda. An'anaviy iqtisodiy jarayonlarning raqamli texnologiyalar asosida qayta tashkil etilishi natijasida yangi iqtisodiy muhit — raqamli iqtisodiyot shakllanmoqda. Raqamli iqtisodiyot zamonaviy ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonlarida axborot, ma'lumotlar va raqamli texnologiyalardan asosiy iqtisodiy resurs sifatida foydalanishga asoslanadi. Raqamlashtirish jarayoni korxonalar faoliyatini avtomatlashtirish, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, boshqaruv qarorlarini tezlashtirish va iste'molchilarga ko'rsatilayotgan xizmatlar sifatini oshirish imkonini beradi. Shu sababli raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi

mamlakatlarning iqtisodiy raqobatbardoshligini ta'minlashning muhim omillaridan biriga aylanmoqda.

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi natijasida elektron tijorat, mobil banking, raqamli to'lovlar, bulutli texnologiyalar, katta ma'lumotlar, blokcheyn, Internet of Things va sun'iy intellekt kabi yo'nalishlar iqtisodiyotning turli tarmoqlariga kirib bormoqda. Bu esa iqtisodiy faoliyatning tezkorligi va samaradorligini oshirish bilan bir qatorda, yangi kasblar va biznes yo'nalishlarining paydo bo'lishiga ham xizmat qilmoqda.

RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI VA UNING MOHIYATI

Raqamli iqtisodiyot — raqamli texnologiyalar va ma'lumotlardan foydalanishga asoslangan iqtisodiy faoliyat tizimidir. Unda iqtisodiy jarayonlarning muhim qismi elektron shaklda amalga oshiriladi. Bunday iqtisodiyotda ma'lumotlar strategik resurs sifatida namoyon bo'ladi.

Raqamli iqtisodiyotning asosiy tarkibiy qismlariga quyidagilarni kiritish mumkin:

- raqamli infratuzilma;
- axborot-kommunikatsiya texnologiyalari;
- elektron tijorat;
- raqamli moliyaviy xizmatlar;
- elektron hukumat;
- bulutli texnologiyalar;
- katta ma'lumotlar;
- sun'iy intellekt;
- Internet of Things;
- raqamli platformalar.

Raqamli iqtisodiyotning muhim xususiyati shundaki, unda iqtisodiy jarayonlarning katta qismi real vaqt rejimida amalga oshirilishi mumkin. Masalan, elektron to'lov tizimlari orqali mablag'larni bir hisobdan ikkinchisiga qisqa vaqt ichida o'tkazish, internet orqali mahsulotlarni sotib olish yoki masofadan turib

xizmatlardan foydalanish mumkin. Bundan tashqari, raqamli platformalar ishlab chiqaruvchi va iste'molchini bevosita bog'lash imkonini beradi. Natijada vositachilik xarajatlari qisqaradi, bozor haqidagi ma'lumotlarning tezkorligi ortadi va iste'molchilar uchun tanlov imkoniyatlari kengayadi.

RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHI: Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi bir necha bosqichlarda amalga oshmoqda. Dastlab korxonalarda kompyuter texnologiyalaridan foydalanish va ma'lumotlarni elektron shaklda saqlash kengaydi. Keyinchalik internet texnologiyalarining ommalashuvi elektron savdo va onlayn xizmatlarning rivojlanishiga olib keldi.

Hozirgi bosqichda esa sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar, robotlashtirish, bulutli hisoblash va boshqa zamonaviy texnologiyalar iqtisodiyotning rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi quyidagi yo'nalishlarda namoyon bo'lmoqda: Birinchidan, elektron tijorat rivojlanmoqda. Internet orqali tovar va xizmatlarni sotish biznes uchun yangi bozorlarni egallash imkonini bermoqda. Iste'molchilar esa mahsulotlarni masofadan turib tanlash va xarid qilish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Ikkinchidan, moliya sektori raqamlashtirilmoqda. Mobil bank xizmatlari, elektron to'lov tizimlari va raqamli moliyaviy platformalar aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Uchinchidan, davlat boshqaruvi raqamli shaklga o'tmoqda. Elektron hukumat tizimlari davlat xizmatlarini aholiga tezkor va qulay tarzda ko'rsatish imkonini bermoqda. To'rtinchidan, ishlab chiqarish jarayonlari avtomatlashtirilmoqda. Zamonaviy korxonalarda robotlar, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari va raqamli monitoring vositalaridan foydalanish ishlab chiqarish samaradorligini oshirmoqda.

RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING IQTISODIY SAMARADORLIGI: Raqamli iqtisodiyotning eng muhim afzalliklaridan biri iqtisodiy samaradorlikni oshirishdir. Iqtisodiy samaradorlikni ishlab chiqarilgan mahsulot yoki ko'rsatilgan xizmat natijasining unga sarflangan resurslarga nisbati orqali baholash mumkin.

Raqamlashtirish iqtisodiy samaradorlikka bir necha yoʻnalishda taʼsir koʻrsatadi. Birinchi navbatda, xarajatlar kamayadi. Avtomatlashtirilgan tizimlardan foydalanish ayrim operatsiyalarni inson ishtirokisiz bajarishga imkon beradi. Natijada vaqt va mehnat xarajatlari qisqaradi. Ikkinchi muhim jihat — mehnat unumdorligining oshishi. Raqamli vositalar xodimlarning bir vaqtning oʻzida koʻproq maʼlumot bilan ishlashiga, takroriy operatsiyalarni avtomatlashtirishiga va murakkab masalalarga koʻproq eʼtibor qaratishiga imkon beradi. Uchinchidan, boshqaruv qarorlarining sifati oshadi. Katta hajmdagi maʼlumotlarni tahlil qilish orqali korxonalar bozor tendensiyalarini aniqlashi, isteʼmolchilar talabini oʻrganishi va kelajakdagi faoliyatini rejalashtirishi mumkin. Toʻrtinchidan, vaqt tejaladi. Elektron hujjat aylanishi, onlayn toʻlovlar va avtomatlashtirilgan xizmatlar iqtisodiy operatsiyalarni amalga oshirish vaqtini sezilarli darajada qisqartiradi. Beshinchidan, yangi bozorlar shakllanadi. Internet va raqamli platformalar kichik biznes subyektlariga ham keng auditoriyaga chiqish imkonini beradi.

RAQAMLI IQTISODIYOT VA BIZNES FAOLIYATI: Raqamli iqtisodiyot biznes yuritish usullarini ham oʻzgartirmoqda. Anʼanaviy biznes modellaridan farqli ravishda raqamli biznesda mijoz bilan doimiy aloqa qilish, maʼlumotlarni tahlil qilish va xizmatlarni individual tarzda taklif etish imkoniyati mavjud. Masalan, onlayn savdo platformalari isteʼmolchilarning xarid qilish odatlari haqidagi maʼlumotlarni tahlil qilib, ularga mos mahsulotlarni tavsiya qilishi mumkin. Bu esa sotuv hajmini oshirish va mijozlar ehtiyojini yaxshiroq qondirishga yordam beradi. Kichik va oʻrta biznes uchun ham raqamlashtirish katta imkoniyatlar yaratmoqda. Internet reklama, ijtimoiy tarmoqlar va elektron savdo vositalari orqali kichik korxonalar katta xarajatlarsiz oʻz mahsulotlarini keng auditoriyaga tanishtirishlari mumkin. Shu bilan birga, raqamli iqtisodiyot biznes subyektlaridan yangi bilim va koʻnikmalarni talab qiladi. Raqamli marketing, maʼlumotlarni tahlil qilish, kiberxavfsizlik va elektron tijorat sohasidagi bilimlarga boʻlgan talab ortib bormoqda.

OʻZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH: Oʻzbekistonda ham raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish davlat

iqtisodiy siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Mamlakatda elektron davlat xizmatlari, raqamli to‘lov tizimlari, elektron tijorat va axborot texnologiyalari sohasini rivojlantirishga katta e‘tibor qaratilmoqda. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi O‘zbekiston uchun bir qator imkoniyatlarni yaratadi. Jumladan, davlat xizmatlarining shaffofligi va tezkorligini oshirish, biznes yuritish sharoitlarini yaxshilash, yangi ish o‘rinlarini yaratish va innovatsion faoliyatni rivojlantirish imkoniyatlari kengayadi. Shuningdek, mamlakatda IT xizmatlari eksportini rivojlantirish, dasturiy mahsulotlar yaratish va yoshlarni zamonaviy kasblarga tayyorlash iqtisodiy o‘sishning yangi manbalarini shakllantirishi mumkin. Biroq raqamli iqtisodiyotning rivojlanishida ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, hududlar o‘rtasida raqamli infratuzilma darajasining farqlanishi, malakali IT mutaxassislariga bo‘lgan ehtiyoj, kiberxavfsizlik masalalari va aholining raqamli savodxonligini oshirish zarurati shular jumlasidandir

RAQAMLASHTIRISHNING ASOSIY MUAMMOLARI: Raqamli iqtisodiyotning afzalliklari bilan bir qatorda, uni rivojlantirish jarayonida muayyan muammolar mavjud. Birinchidan, raqamli infratuzilma yetarli darajada rivojlangan bo‘lishi kerak. Internet tezligi va sifatining yuqori bo‘lishi raqamli xizmatlarning samarali ishlashi uchun muhim shart hisoblanadi. Ikkinchidan, kiberxavfsizlik masalasi dolzarb bo‘lib qolmoqda. Raqamli tizimlarda ma’lumotlar hajmining ortishi ularni himoya qilishning yangi usullarini joriy etishni talab qiladi. Uchinchidan, raqamli savodxonlik darajasini oshirish zarur. Aholi va tadbirkorlar zamonaviy raqamli xizmatlardan xavfsiz va samarali foydalanish ko‘nikmalariga ega bo‘lishlari lozim. To‘rtinchidan, malakali mutaxassislar tayyorlash masalasi muhim ahamiyatga ega. Dasturlash, ma’lumotlar tahlili, sun‘iy intellekt va kiberxavfsizlik kabi yo‘nalishlarda mutaxassislar sonini oshirish raqamli iqtisodiyot rivojining muhim shartidir.

RAQAMLI IQTISODIYOT SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI
Raqamli iqtisodiyotning iqtisodiy samaradorligini oshirish uchun quyidagi yo‘nalishlarga e‘tibor qaratish maqsadga muvofiq:

1. Hududlarda zamonaviy raqamli infratuzilmani rivojlantirish.
2. Aholining raqamli savodxonligini oshirish.
3. IT sohasida malakali mutaxassislar tayyorlashni kuchaytirish.
4. Elektron tijoratni rivojlantirish uchun qulay biznes muhitini yaratish.
5. Korxonalarda avtomatlashtirish va raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etish.
6. Kiberxavfsizlikni mustahkamlash.
7. Innovatsion va startap loyihalarni qo'llab-quvvatlash.
8. Sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar texnologiyalaridan samarali foydalanish.
9. Davlat xizmatlarini yanada raqamlashtirish.
10. Raqamli iqtisodiyot bo'yicha ilmiy tadqiqotlarni kengaytirish.

Ushbu yo'nalishlarning amalga oshirilishi iqtisodiyotning turli tarmoqlarida ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, xarajatlarni kamaytirish va yangi iqtisodiy imkoniyatlardan foydalanishga xizmat qiladi.

XULOSA: Xulosa qilib aytganda, raqamli iqtisodiyot zamonaviy iqtisodiy taraqqiyotning muhim tarkibiy qismiga aylanmoqda. Raqamli texnologiyalarning ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, savdo, moliya va davlat boshqaruvi sohalariga joriy etilishi iqtisodiy jarayonlarning tezkorligi va samaradorligini oshirmoqda. Raqamlashtirish orqali korxonalar xarajatlarini kamaytirish, mehnat unumdorligini oshirish, iste'molchilar ehtiyojlarini chuqurroq o'rganish va yangi bozorlarni egallash imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Shu bilan birga, raqamli iqtisodiyot yangi kasblar va innovatsion biznes modellarining shakllanishiga zamin yaratmoqda. O'zbekiston sharoitida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish uchun raqamli infratuzilmani takomillashtirish, aholining raqamli savodxonligini oshirish, IT mutaxassislarini tayyorlash, elektron tijoratni rivojlantirish va kiberxavfsizlikni ta'minlash muhim vazifalardan hisoblanadi. Kelgusida sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar, bulutli texnologiyalar va raqamli platformalarning keng joriy etilishi iqtisodiy samaradorlikni yanada oshirish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Shu

sababli raqamli transformatsiyani izchil davom ettirish mamlakatning iqtisodiy raqobatbardoshligini mustahkamlashning muhim omillaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O‘zbekiston — 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining iqtisodiyotni raqamlashtirish va elektron hukumatni rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.